Valodas konsultācijas: elektroniskā datubāze

http://www.valodaskonsultacijas.lv/lv/questions/721

Jautājums

Kā saucami Austras Pumpures audzēkņi – ***austrasbērni*** vai ***Austrasbērni***?

Atbilde

Salikteņa rakstība iespējama gan ar lielo, gan mazo sākumburtu: ***Austrasbērni*** vai ***austrasbērni***.

Tamāra Porīte rakstījusi: „Īpašvārdi ir pamatā daudziem sugasvārdiem. Īpašvārdu pāreja sugasvārdos ir saistīta ar vārda semantizāciju, kad īpašvārds kļūst par vārdu ar pilnu semantisko struktūru. Šis process noris pakāpeniski. Kaut arī kāds īpašvārds pēc savas funkcijas valodā ir jau kļuvis par sugasvārdu, tomēr valodas lietotāji to vēl ilgu laiku uztver kā īpašvārdu. Rakstībā tas atspoguļojas lielo sākumburtu lietošanā. [..]" (Porīte 1970, 16)
Tādējādi varētu uzskatīt, ka ir iespējama paralēlrakstība – ***Austrasbērni*** un ***austrasbērni*** – gan ar lielo, gan mazo sākumburtu.
Nepārprotami rakstāms saliktenis, jo tie noteikti nav (konkrētas sievietes) Austras bērni un tas gan varētu radīt pārpratumus. Strīdīgs ir jautājums, vai jēdziens *austrasbērni* ir tiktāl semantizējies, ka to vairs nesaista ar Austru, tāpēc noteiktu normu šādā gadījumā nav.

„.. [L]ietojumā nav īpašvārdu, bet gan sugasvārdu funkcija, jo šie vārdi savā jaunajā leksiski semantiskajā lietojumā ir zaudējuši svarīgu attiecīgā īpašvārda pazīmi, proti, ka tie var attiekties uz vienu konkrētu personu. Šo personvārdu semantizēšanās pamatā ir attiecīgā priekšmeta vai parādības vienas vai vairāku pazīmju vispārināšana, attiecināšana uz vientipa priekšmetu vai parādību grupu. Tieši vārda jēdzieniskā nozīme norobežo īpašvārdus no sugasvārdiem. Taču robeža starp īpašvārdiem un sugasvārdiem bieži vien ir plūstoša" (Porīte 1970, 19.lpp.)
Kad pašreizējie Austras Pumpures audzēkņi sāks tālāk mācīt (un to jau dara) nākamos dziesminiekus, tie noteikti būs *austrasbērni* (analoģiski ar jāņabērniem). Pašlaik patiešām var rakstīt divējādi.

Meklējot jaunākajos avotos, līdzīgs skaidrojums minēts V. Skujiņas „Latviešu terminoloģijas izstrādes principos". Tur autore skaidro vairākus apelativācijas piemērus:
„Afiksālā apelativācija ir īpašvārda (personvārda, vietvārda) izmantošana atvasinātos sugasvārdos: *Avicenna – avicennīts*,

Bagratins – bagrationīts [..], *bakuņinisms*, *rainistika*.
Kompozitīvā apelativācija ir īpašvārda (personvārda, vietvārda) izmantošana salikteņtermina apzīmējošā komponentā: *glaubersāls, kaplānturbīna, vatmaņpapīrs*. Šādiem salikteņiem nereti pamatā ir attiecīgās vārdkopas ar īpašvārdu atkarīgajā komponentā, un tie darināti latviešu valodā: *Glaubera sāls – glaubersāls*, *Vatmaņa papīrs* – vatmaņpapīrs." (Skujiņa 2002, 69.–70.; 99.–100. lpp.)
Kopumā iespējama salikteņa rakstība gan ar lielo, gan arī ar mazo sākumburtu: ***Austrasbērni*** vai ***austrasbērni***.

Avoti

Porīte, T. *Lielie burti mūsdienu latviešu valodā*. Rīga : Zinātne, 1970,16., 19. lpp.

Skujiņa, V. *Latviešu terminoloģijas izstrādes principi*. Rīga : LU Latviešu valodas institūts, 2002, 69.–70., 99.–100. lpp.

© Latviešu valodas aģentūra, 2017